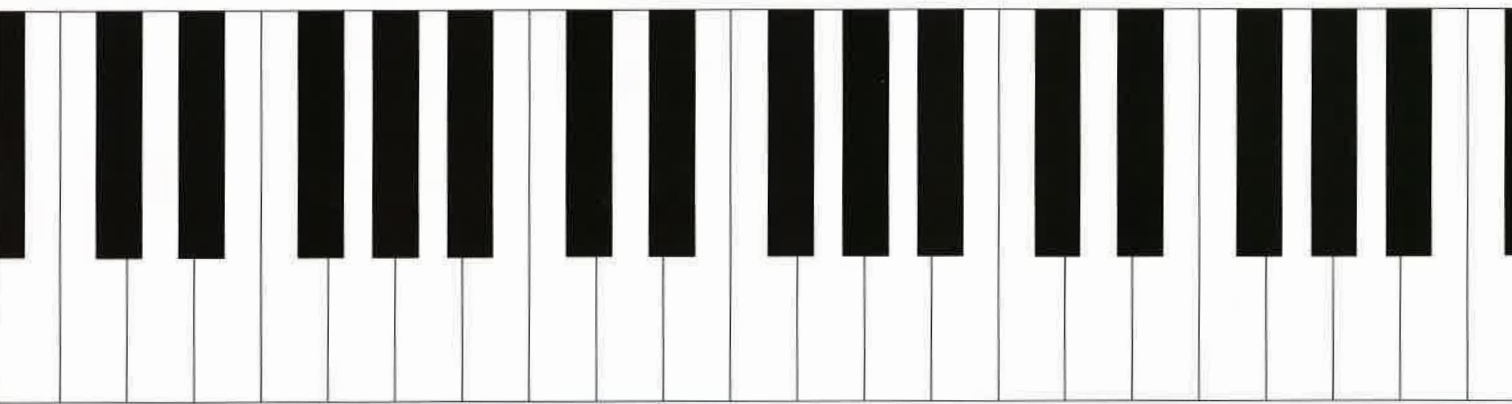

De geschiedenis van

van Fuhrmann tot Justin Van Hyfte

Gent heeft een belangrijke geschiedenis van zware industrie en textiel. Dat de Oost-Vlaamse hoofdstad in het verleden ook een belangrijk centrum was van pianohandel en -productie, is minder bekend. Justin Van Hyfte, V. Gevaert, Emiel Vits en A. Boone zijn namen die misschien een belletje doen rinkelen. In vele oude interieurs staan vaak nog zware, rechte piano's met koperen kandelars en ivoren toetsen van deze bouwers. Meestal worden ze niet meer bespeeld, maar dienen de logge meubelstukken, vaak bedekt met een kanten "naperon", als toonbank voor familiefoto's of andere souvenirs.

Tot nu werden in de vakliteratuur slechts enkele artikels aan de Belgische piano gewijd. De geschiedenis van de Gentse productie is echter nog steeds onontgonnen terrein. Een studie van Pascale Vandervellen over de Belgische pianoproductie tot 1850 zorgde voor heel wat verrassende en nieuwe elementen over de Gentse pianowereld¹.

Zo staat vast dat de Arteveldestad op het gebied van pianoproductie de tweede marktplaats in België innam. Enkel in Brussel werden meer piano's geproduceerd. Een merkwaardig feit, omdat in het buitenland de pianoproductie meestal haar wortels vond in de 18de-eeuwse klavecimbelateliers. Bij ons werd het klavecimbel vooral vervaardigd in Antwerpen, met Dulcken en Ruckers als bekendste namen.

de Gentse pianobourw

Vorige pagina: Verticale vleugelpiano van Dammekens (Gent, 1840). Dit is één van de belangrijkste instrumenten uit de Maene Collectie. Dammekens liet zich voor zijn ontwerp inspireren door de rechtopstaande vleugel in de vorm van een boekenkast. Deze piano is de meest bijzondere ooit in België gebouwd.
Herkomst: collectie Maene

De oorsprong van de piano gaat terug tot de 14de en 15de eeuw toen men begon met het bouwen van spinetten² en klavecimbels. Het klavecimbel groeide in de 17de en 18de eeuw uit tot een enorm populair instrument. In België bereikte het zijn hoogtepunt onder de Ruckers-dynastie in Antwerpen met Hans, Andreas I en Andreas II.

Ondanks het enorme succes bleef het klavecimbel een instrument met een beperkte dynamiek. In de loop van de 18de eeuw kreeg het twee klavieren en een groeiend aantal registers, maar dit bleek niet voldoende om te overleven.

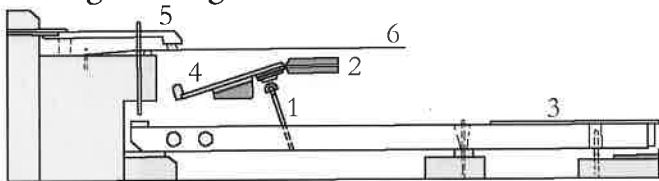
Al heel vroeg begon men te experimenteren met instrumenten die een snaar aansloegen in plaats van ze te tokkelen ("trekken"), zoals bij het klavecimbel³. Reeds in de 15de eeuw beschrijft Arnaut van Zwolle⁴ een primitieve piano. Experimentele instrumenten doken regelmatig op, maar enkel het klavichord kende een echte doorbraak. Hoewel het instrument aanvankelijk vooral in trek was in de Duitstalige gebieden en in Scandinavië, raakte het in de loop van de 17de eeuw verspreid over heel Europa.

Dit kleine kamerinstrument had de vorm van een spinet. De toetsen hadden achteraan een metalen staafje dat als hamer fungeerde. Omdat de hamer verbonden was aan de toets kon men onmogelijk de snaar vrij laten trillen. De hamerkop vormde de toon, maar dempte ook onmiddellijk de klank. Daardoor was het instrument vooral geschikt als oefeninstrument en werd het in de eerste plaats door kamermuzikanten gebruikt. Het klavichord kan bijgevolg worden beschouwd als de voorloper van de piano.

Bartolomeo Christofori (1655-1731), een Italiaan die in dienst van prins Ferdinando de Medici werkte, wordt algemeen aanzien als de uitvinder van de piano⁵. Op het einde van de 17de eeuw experimenteerde hij met een nieuwe mechaniek: de toets fungeerde als hefboom en wierp met een verviervoudigde snelheid de losse hamer tegen de snaar.

Christofori gaf zijn uitvinding de naam "*Gravicembalo col piano i forte*", wat later de "pianoforte"⁶ werd. Het onderscheid tussen pianoforte en piano is volledig willekeurig, waardoor we meestal de moderne benaming hanteren⁷. Tot aan zijn dood in 1731 perfectioneerde de Paduaan zijn instrumenten. De laatste modellen getuigen van een ongelooflijke kennis van de piano. Ze waren uitge-

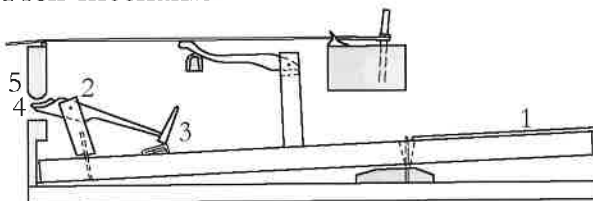
English Single Action

Op de toets (3) bevindt zich een metalen pen met een rond knopje, de opstoter (1) of *jack*. Deze stoot tegen het hamertje (4) dat is opgehangen aan de hamerlijst (2). Aan de achterzijde drukt de toets via een stift de demperhamer omhoog, los van de snaar (6). Deze demper (5) wordt door een veer van walvisbalein op de snaar gedrukt.

De *Single Action* bezit geen *échappement*, waardoor snelle toonrepetities mogelijk zijn. Door de geringe snaarlengte van deze instrumenten en de kleine zangbodem was de toon zacht, dun en weinig draagkrachtig. (Tekening: Kurt Waegeman)

Prell-mechaniek

Bij de Prellmechaniek heeft de hamer altijd zijn kop aan de zijde van het klavier, zodat hij bij het spelen een beweging maakt die van de speler weg is gericht. De hamer (3) is opgehangen aan een houten vorkje ("kapsel") (2) dat geplaatst is op het achterste gedeelte van de toetshefboom. De hamer kan bij het indrukken van de toets (1) enkel omhoog komen doordat het door een vast object wordt opgewipt. Bij het neerdrücken van de toets botst het staartje van de hamersteel ("snavel") (4) tegen de vaste Prell-lijst (5), waardoor de hamer omhoog kan bewegen. (Tekening: Kurt Waegeman)

¹ Pascale Vandervellen is verantwoordelijk voor de piano's aan het Brusselse Muziekinstrumentenmuseum. Zij schreef een doctoraat musicologie over de Belgische pianoproductie tot 1850. De gegevens in dit artikel zijn grotendeels aan haar studie ontleend.

² Meestal rechthoekig, klein klavecimbel.

³ De techniek van het tokkelen wordt ook toegepast bij de gitaar.

⁴ Zijn naam stamt uit een 15de-eeuws document. Waarschijnlijk heeft hij in Reims of Parijs gewerkt en is hij van Nederlandse afkomst.

⁵ In 1716 presenteerde de Fransman Jean Marius een voorstel voor een "clavecín à maillets" aan de Académie des Sciences in Parijs. In Duitsland beweerde een zekere Schröter rond 1850 de ware uitvinder te zijn van de piano. Hij beschuldigde Silberman en Christofori ervan zijn ideeën te hebben gestolen. Zijn aantijgingen waren ongegrond, aangezien de man nog niet geboren was toen Christofori de pianoforte bouwde.

⁶ "Pianoforte" betekent letterlijk zacht (piano) en sterk (forte). Hiermeer werd aangegeven dat men er hard en zacht op kon spelen, iets dat bij het klavecimbel nagenoeg onmogelijk was.

⁷ Het woord "auto", oorspronkelijk "automobiel", onderging een soortgelijk evolutie.

rust met vangers, demping en zelfs een primitieve repetitiemechaniek⁸ die pas honderd jaar later door Sébastien Erard verbeterd zouden worden.

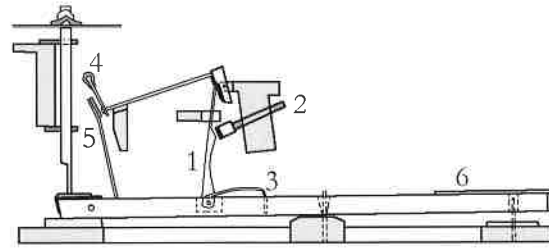
Niet Italië, maar wel Spanje, Portugal en Duitsland zorgden voor de eerste erkenning van de pianoforte. Prinses Maria-Barbara van Portugal was een begaafde muzikante die onderricht volgde bij Domenico Scarlatti. Toen ze van Lissabon naar Madrid trok om met de kroonprins te huwen, nam ze leraar en instrumenten mee. In de loop van de 18de eeuw werden in Portugal en Spanje kopieën gemaakt van Christofori's piano's. Deze reproducties waren echter weinig vernieuwend en er was nauwelijks een evolutie merkbaar. In Lissabon tekende de Vlaming Van Casteel een pracht-exemplaar. Later werd hij een van de eerste Belgische pianobouwers in Brussel.

In Duitsland werd de pianoforte bekend door een beschrijving van de Italiaan Maffei in de muziekkrant "Musikalische Kritik"⁹. Het was Gottfried Silbermann, een bekend Duits orgelbouwer uit de 18de eeuw en vriend van J.S. Bach, die besloot het nieuwe instrument na te bouwen. De eerste exemplaren werden door de *Kantor van Leipzig*¹⁰ sterk bekritiseerd, maar een verbeterde versie bezorgde hem een reuzenbestelling van Koning Frederik II van Pruisen. Frederik II was een begaafd fluitist en componist en kocht een tiental pianofortes om zijn paleis in Potsdam te sieren. Toen J.S. Bach in 1748 de vorst bezocht, bespeelde hij zijn instrumenten. Door de verdeeldheid en oorlogen die Duitsland teisterden, bleef het succes van de piano evenwel beperkt. De zevenjarige oorlog (1756-1763) zorgde er bovendien voor dat twaalf leerjongens van Silbermann naar Londen vluchtten.

Een van hen, Johann Christoph Zumpe, bedacht rond 1765 een eenvoudige maar doeltreffende pianomechaniek die hij in een rechthoekige kast inbouwde. De zogenaamde *square* of tafelpiano met de "English Single Action" (zie p.4) werd nagebouwd door de andere leerlingen van Silbermann in de Engelse hoofdstad. Met de komst van deze "twaalf apostelen" verwierf de piano een enorm succes. Toen de Engelse klavecimbelbouwers Kirckman en Broadwood het instrument eveneens begonnen te kopiëren, werd het klavier vanaf de jaren 1780 bij de opkomende bourgeoisie een gegeerd object. Door de steile opgang van de pianoforte werden er vanaf 1795 bijna geen klavecimbels meer geconstrueerd.

Op Franse bodem werd de eerste piano gebouwd door Sébastien Erard. Hij was een Straatsburger die J.A. Silbermann, een neef van G. Silbermann, als leermeester had. Een andere leerling van Silbermann was J.A. Stein uit Dresden. Hij ontwikkelde in zijn atelier in Augsburg een nieuwe mechaniek, die later bekend werd als de "Prellemechanik" (zie p. 4). In 1777 bezocht Mozart het atelier en had hij niets dan lof voor zijn producten.

English Grand Action

De *Grand Action* is eenvoudiger dan de *Double Action*, want de tussenhefboom ontbreekt. De slanke, elegant gevormde *hopper* ("opstoter") (1) is scharnierend op de toets (6) bevestigd. Deze wordt door een draadveer (3) naar voren getrokken tegen het beginpunt van de hamer (4). De vanger (5) vangt de hamer op na de aanslag en houdt hem vast zolang de toets ingedrukt blijft. De ontsnapping van de opstoter is met een stelschroefje (2) geregeld. Net als bij de Weense mechaniek moet de toets in zijn rustpositie terugkeren alvorens een volgende aanslag mogelijk is. (Tekening: Kurt Waegeman)

Vijftien jaar later overleed Stein en werd het atelier overgenomen door zijn dochter Nanette. Kort daarna verhuisde ze met haar echtgenoot J.A. Streicher naar Wenen. De Duitse mechaniek van Stein werd door de Weense bouwers overgenomen en ging de geschiedenis in als de "Weense mechaniek". De bouwwijze werd duchtig gekopieerd door Duitse, Italiaanse, midden- en Oost-Europese pianomakers. Hierdoor sloeg de Weense mechaniek tot het begin van de 20ste eeuw een eigen weg in.

In Londen stelden J. Broadwood, R. Stoddart en Americus Backers in de jaren 1780 de "English Grand Action" op punt. Dit mechanisme voor de vleugelpiano geraakte over heel West-Europa verspreid en bleef tot het einde van de 19de eeuw in gebruik. Het "double échappement"¹¹ is een andere mechaniek waarover alle vleugelpiano's vandaag beschikken. Hij werd in 1822 door Sébastien Erard in Parijs gepatenteerd, maar vele concurrent-pianobouwers bestempelden het als een overbodig ingewikkeld systeem. Pas na 1850 gaven ook de beste bouwers de superioriteit van deze mechaniek toe. In de eerste helft van de 19de eeuw werd er flink geëxperimenteerd. Naast Jean-Henri Pape uit Parijs is de Gentse pianobouwer Jean Dammekens een sprekend voorbeeld van originaliteit. In deze periode begon men ook te werken met ijzeren ver- □□□

⁸ Mechaniek die toelaat een noot sneller te herhalen.

⁹ Vertaald en overgenomen door Matheson. Deze muziektheoreticus publiceerde de muziekkrant "Musikalische Kritik".

¹⁰ In de tijd van Bach verwees dit naar zijn positie als "muziekdirecteur".

¹¹ Het "double échappement" (repetitie-mechaniek) is een mechaniek waardoor het voor pianisten mogelijk is om eenzelfde toon sneller te herhalen.

sterkingen om de groeiende snarenspanning op te vangen. Pioniers hierbij waren Hawkins, Babcock en Chickering in de Verenigde Staten en J. H. Pape in Parijs. Toch werd pas in 1858 door Steinway & Sons het octrooi genomen op de vleugelpiano met gietijzeren raam en gekruiste snaren. De Duitsers volgden vrij snel en rond 1900 gingen ook de Engelsen, Fransen en Oostenrijkers over tot deze bouwwijze.

Tussen 1800 en 1850 verdween de *square* of tafelpiano en kwam de *pianino* of buffetpiano algemeen in gebruik. Hoewel de verticale piano reeds bestond in de 18de eeuw, was ze door haar grote hoogte niet erg succesvol. Toen Robert Wornum rond de jaren 1830 de “*tape-check action*”¹² op punt stelde, verwees hij de piramide-, giraffe- en kabinetpiano's definitief naar het museum.

Pioniers in Gent

De oudste overgebleven Belgische piano is van de in Gent gevestigde bouwer Christian Fuhrmann¹³. Hij ontwierp in 1776 een klein tafelpiano, die vandaag in het gemeentelijke museum van Ronse bewaard wordt. Aangezien België in de 18de eeuw nog onder Weense voogdij stond, is het instrument gebouwd in de traditie van de Weense school.

Bijzonder is dat de houten hamerkoppen niet met leder of vilt bekleed zijn, maar dat ze rechtstreeks de snaren aanslaan. De klank van het instrument leunt hierdoor zeer dicht aan bij de ijle zilveren toon van het klavecimbel. In diverse documenten uit die tijd wordt de *pianoforte* nog “*clavicin à marteaux*”, “*Hammerklavier*”, “*Pantalon*”¹⁴ of klavecimbel genoemd.

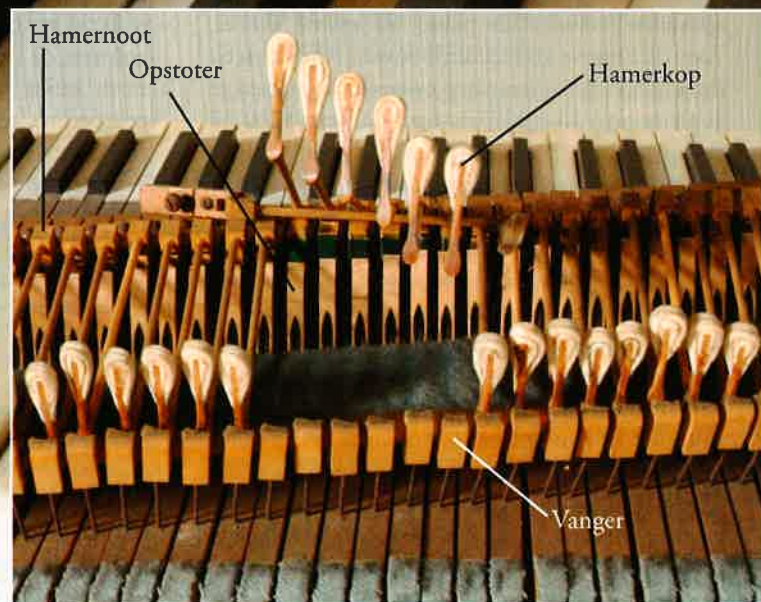
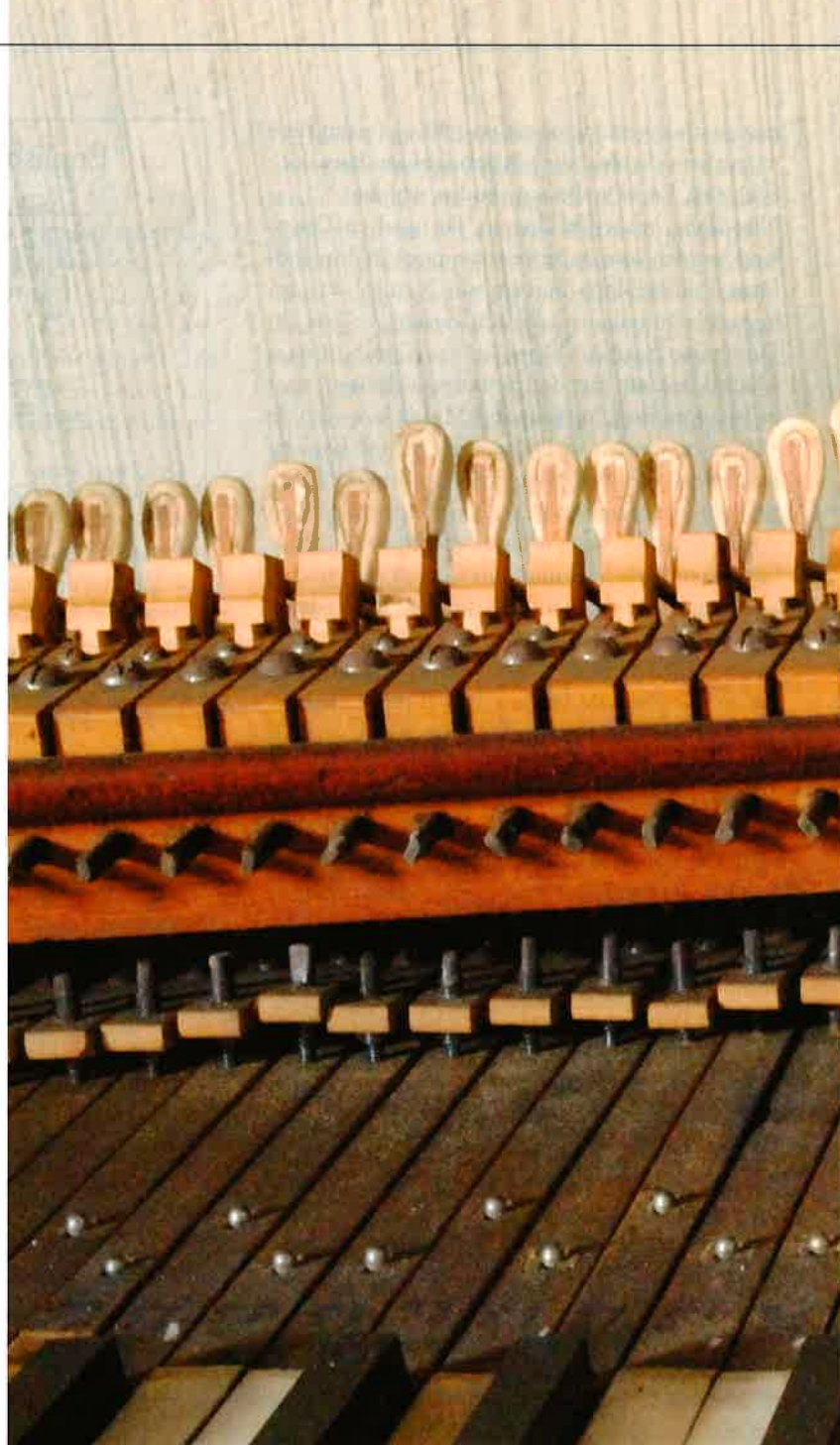
Een instrument dat in diezelfde periode ontwikkeld wordt is de “*Tangentenflügel*”. De houten tonggetjes (=tangenten) worden door de toetsen tegen de snaren geworpen. De klank lijkt hierdoor sterk op die van het ontwerp van Fuhrmann.

Een tweede klavier van Fuhrmann bevindt zich in Brugge. Beide instrumenten hebben een hoge decoratieve waarde, wat erop wijst dat ze hoogstwaarschijnlijk in opdracht van de adel werden vervaardigd. De traditionele witte toetsen zijn bedekt met paelmoer in plaats van ivoor en het ebbenhout is vervangen door donkerrode schildpad. Het deksel uit zogenaamde “geparketteerde” eik is typisch voor

¹² Vandaag beschikken bijna alle rechte piano's nog over een verbeterde vorm deze mechaniek.

¹³ Van Fuhrmann is zo goed als niets geweten. Het feit dat een Weense bouwer uit de jaren 1820 dezelfde naam droeg, zou erop kunnen wijzen dat de man uit Oostenrijk kwam. Hierover bestaat er echter geen uitsluitel.

¹⁴ Naar Pantaleon Hebenstreit (1668-1750), een Duitse dansleraar en musicus.

De oudste overgebleven Belgische piano is van de Gentse bouwer Christian Fuhrmann. De klank van het instrument uit 1776 leunt zeer dicht aan bij de ijle zilveren toon van het klavecimbel.

Dit model van Langenscheidt beschikt over de "English Grand Action".

Duitse instrumenten. Smalle Citroenhouten biesjes rond de kast zorgen voor het decoratieve element. De instrumenten hebben een klavier van vijf octaven, zoals de meeste tafelklavieren uit de 18de eeuw. Ondanks de memel en een lange verwaarlozing is het klavier van Fuhrmann uit Ronse bijzonder boeiend gebleven. Het instrument in Brugge heeft in de loop der jaren wel enkele onverantwoorde ingrepen ondergaan. Desondanks bezit het nog vele originele elementen.

De eerste Gentse pianobouwer met een gekende geschiedenis is Symphorien Ermel¹⁵. De man dankt zijn ongewone voornaam aan zijn geboortedorp Saint Symphorien bij Bergen. Hij leerde het vak van zijn vader en broers. Symphorien, tevens een voortreffelijk pianist en componist, vestigde zich rond 1790 in Gent. Het M.I.M. huisvest een van zijn tafelpiano's uit 1802. Het Zumpe-instrument¹⁶ is eerder summier afgewerkt en ietwat ruwer dan de Ermel-instrumenten uit Bergen.

Tijdens de Franse Revolutie was Gent in Franse handen terechtgekomen. In 1803 bezocht Napoleon Bonaparte met zijn echtgenote de stad. Ter ere van de toekomstige Franse keizer werd een Provinciale Nijverheidstentoonstelling in het stadhuis georganiseerd. Tussen de verschillende waren

prijkte een pianoforte van S. Ermel. Van het gelegenheidsinstrument dat rijkelijk versierd was, rest ons jammer genoeg enkel een interessante beschrijving. In 1829 verhuist Ermel zijn werkplaats en winkel van Pekelharing naar de Kortemeire nr. 1, waar hij blijft tot 1836. Sommige bronnen doen vermoeden dat hij reeds vóór 1815 stopte met het bouwen van instrumenten en zich toedeed op de verkoop, herstellingen en stemactiviteiten. Hij overleed in 1843 en was tijdens zijn laatste levensjaren een geëerd muzikleraar en componist.

Op de Nationale Tentoonstelling in 1820 te Gent was er geen enkele Gentse pianobouwer aanwezig. Naast de Brusselse Hoeberechts en Groetaerts nam Théodor Petit uit Antwerpen deel aan deze prestigieuze tentoonstelling. Petit was tot 1818 actief als pianobouwer en -hersteller in Gent op de Kouter. Voor zijn "verticale piano" werd hij gelauwerd met een bronzen medaille. Rechtstaande piano's waren dan nog ongebruikelijk en vrij modern. Hoewel Hoeberechts en Groetaerts op dat moment de belangrijkste bouwers van België waren, ontvingen zij op de Gentse tentoonstelling geen prijs.

In 1830 wordt België uitgeroepen tot een onafhankelijke constitutionele monarchie. Gent is hiermee niet opgetogen, aangezien de stad door het Nederlandse bewind wordt gesteund omwille van haar groeiende textielindustrie. Voor de ondernemers breken er echter gouden tijden aan. In 1834 opent Jean Bonne een nieuw pianoatelier en een jaar later staat hij op een tentoonstelling in Brussel. Net als alle andere Gentse deelnemers krijgt hij er een bronzen "médaille commémorative". Hij vestigt zich in de Chartreusestraat en verhuist in 1837 naar de Kalandenberg nr. 7. Vanaf 1845 wordt er in documenten melding gemaakt van ene Bonne Zoon, die in de St. Pietersvrouwstraat 45 bis actief is als pianooverkoper en -hersteller. Bonne sluit een heroïsch hoofdstuk in de geschiedenis van de piano af; met de instrumentenbouwer Dammekens breken er pas echt nieuwe tijden aan.

Dammekens

Wanneer Ermel in 1836 zijn pianozaak sluit, opent Jean Dammekens drie huizen verder zijn werkplaats. Dat Dammekens een pianist was die bouwer werd, is niet uitzonderlijk. Beroemdheden zoals Pleyel, Henri Herz of Munzio Clementi hadden het hem reeds eerder glansrijk voorgedaan. In tegenstelling tot zijn voorgangers was de Gentenaar ook een zeer belangrijk pianomaker, waarschijnlijk de meest originele bouwer die België ooit rijk is geweest. Terwijl de eerste Gentse bouwers alleen of met enkele leergasten hun atelier runden, stond hij aan het hoofd van een bedrijfje dat in 1841 niet minder dan 32 arbeiders, 18 thuiswerkers en 16 leerjongens telde. Reeds in 1838 neemt hij een pa-

¹⁵ Tussen 1770 en 1780 maakt de Gentse Stadswijzer melding van ene "Le Meire, klavecijn-maekers in de Bijloke". Helaas is verder over de man niets geweten.

¹⁶ De Zumpe-piano is een van de eerste "vierkante" piano's ontworpen door de Duitser Zumpe. Het eenvoudige en compacte design zorgde ervoor dat het in vele huiskamers paste. Het was niet te duur en werd al snel *en masse* geproduceerd. Hierdoor werden piano's ook populair bij het gewone volk.

Het mechanisme van de Dammekenspiano bevindt zich aan de achterkant.

Herkomst: collectie Maene

Lith. G. Jacquain, r. basse, à Gand.

tent op een vleugelpiano met dubbele harmonie-
tafel en in 1842 creëert hij een piano met een eigen
mechaniek achteraan de stembalk.

De overgebleven instrumenten van Dammekens
getuigen nog steeds van een hoge technische en
artistieke kwaliteit. De grote verticale piano uit de
collectie van pianobouwer Maene (cf. *artikel Maene*)
is hiervan een mooi voorbeeld. Het instrument
heeft een zeer originele bouw: de hoge vierkante
kast leunt op een onderstel dat de vorm heeft van
een console met twee “balusters”¹⁷. Achter het fraai
uitgesneden hout van het voorpaneel zitten niet-
zoals gebruikelijk - de snaren en de harmonietafel,
maar de balken die het raam van het instrument
vormen. De harmonietafel en het snaarwerk be-
vinden zich achteraan, net zoals de hamers en de
mechaniek, die bediend worden door lange toetsen
onder de stembalk. Met zijn bijzondere bouw-
wijze verwierf Dammekens een plaats tussen de ori-
ginale denkers in de pianowereld. Enkel Pape en
Wornum gingen verder in een periode waarin ex-
perimenteren eerder regel dan uitzondering is.

In de eerste helft van de 19de eeuw vierde de indus-
triële revolutie hoogtij. Zoals vele andere weten-
schappen was de akoestiek dan nog aangewezen op
empirisch onderzoek. Dit zou pas rond 1850-1860
veranderen met wetenschappers zoals Helmholtz¹⁸.

Deze wereldberoemde Duitse geleerde werkte on-
der andere samen met Theodor Steinweg (*Steinway
& Sons*).

Van de vleugelpiano's van Dammekens resten ons
helaas alleen nog de documenten. Een belangrijk
dossier wordt bewaard in het stadsarchief van Gent
en verwijst naar de Nationale Tentoonstelling van
Industriële Producten te Brussel in 1841. Dammekens
stelde er acht piano's tentoon: drie
pianino's, twee kabinetpiano's (waarschijnlijk van
het type uit de Maene-collectie) en drie vleugel-
piano's. De drie vleugels waren bovendien van een
verschillend type. Twee hadden een omvang van
zes en een half octaaf en zijn uitgerust met respec-
tiefelijk een Broadwoodmechaniek en een zoge-
naamd “Collard & Collard-systeem”¹⁹. De derde
had zeven octaven, uitzonderlijk voor die tijd, en
was voorzien van de door hem in 1838

Dammekens was de
belangrijkste Gentse
pianobouwer in de 19^{de}
eeuw. Hij haalde in
Brussel een “Médaille
de Vermeil”. Het was
eigen aan de
pianobouwer om deze
erkenning mee op te
nemen (kaart ca. 1845).
Herkomst: P. Bouckaert

¹⁷ Stijle, kleine zuiltjes.

¹⁸ Hermann von Helmholtz (1821-1894) was een beroemd fysicus die akoestische
theorieën ontwikkelde.

¹⁹ Er bestond weinig verschil tussen beide mechanieken. De “Collard & Collard-
mechaniek” wordt vermeld in een advertentie van Dammekens.

gepatenteerde mechaniek met dubbele tafel. In het dossier worden eveneens enkele van zijn klanten vermeld. Dammekens produceerde voornamelijk kleine, rechte piano's naar Frans-Engels model, klassieke pianino's met een zeer persoonlijke mechaniek. Hiervan zijn er minstens vijf bewaard gebleven.

Na een korte bloeiperiode werd de zware crisis van 1847-1848 hem fataal. In 1847 verhuisde hij naar de Vrijdagmarkt en in 1850 werd Dammekens enkel nog vermeld als verkoper in de Gentse Stadswijzer. Op een tentoonstelling ter promotie van de Vlaamse nijverheid 1849 te Gent was Dammekens niet eens meer aanwezig.

"What's in a name?"

Bij de analyse van oude documenten valt op dat er vaak geen onderscheid wordt gemaakt tussen bouwer en handelaar. Een goed voorbeeld hiervan is de firma Langenscheidt. In 1834 wordt Langenscheidt vermeld als handelaar in de Veldstraat nr. 25 in de Gentse Stadswijzer, maar niet als instrumentenbouwer. Nochtans zijn er twee tafelpiano's van hem bewaard met het opschrift "Langenscheidt à Gand". Ze zijn prachtig gefineerd met gevlekte mahonie. De vier zuilpoten verwijzen duidelijk naar de Franse instrumenten uit die

tijd. In 1836-1837 verhuist Langenscheidt naar de Botermarkt 6. Eigenaardig genoeg staat op een van de piano's het adres Recolettenlei nr. 11, terwijl dit nergens in de Gentse Stadswijzer terug te vinden is.

Tussen 1830 en 1834 duiken de twee broers Langenscheidt op in de Brusselse almanak, nu als pianobouwers. Daarna verdwijnen ze uit de geschriften en in 1840 laten ze weer van zich horen in de Belgische hoofdstad. Tien jaar later is er sprake van een firma "Angenscheidt" in Parijs. Of er een verband bestaat tussen beide firma's, is nooit opgehelderd. Ook weet men niet of hij de piano's die werden verkocht zelf produceerde of ze door zijn broer in Brussel liet bouwen²⁰.

Oorzaak hiervan is dat de meeste archieven onvolledig zijn of met de tijd verloren gingen. De Gentse Stadswijzer is een van de zeldzame bronnen die integraal bewaard bleef. De eerste edities zijn echter zeer verwarrend omdat de rubrieken regelmatig veranderenden of verdwenen. Bovendien waren inschrijvingen in deze almanak niet verplicht; de Gentse Stadswijzer was eerder een vorm van publiciteit. Het is dan ook niet verwonderlijk dat onder de rubriek "pianobouwers" heel wat namen te vinden zijn van herstellende of handelaars die nooit een instrument hebben gefabriceerd.

Op tentoonstellingen werden enkel piano's toegelaten die door de exposanten zelf waren vervaardigd, maar er is minstens één geval van fraude bekend. Befaamde herstellingsateliers bouwden soms een of twee instrumenten ter gelegenheid van dergelijke exposities. Deze tijdrovende bezigheid werd

Naamplaat van een Langenscheidtpiano die meer vragen dan antwoorden oplevert.
Herkomst: collectie Maene

²⁰ Dit laatste gaat enkel op indien men uitgaat van de hypothese dat er slechts één broer in Gent gevestigd was.

vergemakkelijkt door de opkomst van toeleveringsbedrijven vanaf 1840 in Frankrijk, Engeland en Duitsland. Klavieren, mechanieken, poten, voorpanelen, kandelaars en zelfs volledige kasten konden woorden aangekocht in alle hoeveelheden en kwaliteiten. Een brief van Gehrling Paris aan J. Van Hyfte bewijst dat er niet minder dan zes verschillende kwaliteiten ivoor beschikbaar waren.

Maar wanneer kunnen nu spreken van een échte bouwer? Bij de vergelijking van een Dammekens-kabinetpiano en een "Van Cappel" uit de jaren 1830, valt op dat bij de 19de-eeuwse bouwer enkel de snaren niet in het atelier gemaakt waren. De piano van laatstgenoemde werd daarentegen bij Van Hyfte gemonteerd en is voorzien van een Franse mechaniek. Toch was Van Cappel de opdrachtgever; hij tekende het snarenplan en was de ontwerper van het model.

Aanvankelijk waren de namen van pianobouwers niet of nauwelijks beschermd. Bovendien waren ze dikwijls misleidend. Instrumenten van merken zoals Brechstein, Evrard of Peyrel waren vaak van minderwaardige kwaliteit. Omdat Duitse piano's een hoog aanzien genoten, namen producenten zoals J. Van Hyfte een commerciële Duitse naam aan. "Steinbach" was een van de pseudoniemen die hij gebruikte voor een reeks vleugelpiano's. Ook in Frankrijk en Engeland waren het voornamelijk Duitsers die een pioniersrol vervulden. Sébastien Erard kwam uit Straatsburg, Ignaz Pleyel was een Oostenrijker en namen als H. Herz, Kriegelstein, Klein, Merken of Pape spreken voor zich. Broadwood was van Schotse herkomst, maar erfde het atelier "Tschudi" van zijn Duits-Zwitserse schoonvader. Later ging hij zijn eigen naam gebruiken. In Engeland treft men in die periode namen als Buntebart, Geib of Schöne aan; op Belgische bodem nemen Fuhrmann, Lichtenthal, Langenscheidt en Gunther het voortouw. Aan de andere kant van de oceaan sticht Engelhard Steinweg samen met zijn zonen de firma Steinway & Sons. Een vermeldenswaardig feit is de opmars van de zogenaamde "stencilpiano". In 1860 richtte de zakenman Hale in de Verenigde Staten een piano-bedrijf op. Van piano's had hij geen kaas gegeten, van zaken daarentegen wel. Naast het kopen van onderdelen bij toeleveringsbedrijven bouwde en verkocht hij studiepiano's aan een ongekend tempo. De instrumenten werden anoniem geleverd en de

handelaars brachten er met een "stencil" hun eigen of een andere naam op aan. Na Amerika volgde Europa, waar soortgelijke bedrijfsjes als padden-

stoelen uit de grond schooten. Gevestigde bouwers waren allesbehalve opgezet met deze praktijk. Toch had deze evolutie ook een positieve kant. De stencilpiano's waren geen topinstrumenten, maar de onderdelen waren van degelijke kwaliteit en werden vakkundig gemonteerd. De kleine bouwers, die vaak slordig werkten en lokale producten gebruikten, verdwenen hierdoor het eerst. Zij kochten goed-

kopere stencilexemplaren en plaatsten hun eigen naam op de piano. Dit overzicht toont aan hoe moeilijk het vandaag is om een oude piano te identificeren.

De vroege jaren van de Gentse piano-industrie

Tussen 1835 en 1855 vestigen zich een aantal ateliers in het Gentse die aan de basis liggen van de piano-industrie in de Oost-Vlaamse hoofdstad. De bouwers zijn minder ambitieus dan Dammekens en helaas ook minder origineel. De bedrijven hielden hun artisanale productie kleinschalig: dertig piano's per jaar is een maximum.

Het bedrijf B. Van Hyfte geeft in reclamefolders 1835 op als ontstaansjaar, hoewel de eerste sporen pas dateren uit 1839. In datzelfde jaar wordt er ook melding gemaakt van Roeges vader & zoon en Persyn. Van Hyfte wordt op dat moment in de Gentse Stadswijzer nog onder de naam "Terneus, Van Hyfte & Co" vermeld. De kans bestaat dat de pianomakers die zich in de daaropvolgende jaren in Gent vestigden, oud-medewerkers van deze maatschappij waren. In 1840 wordt Terneus niet langer in één adem genoemd met Van Hyfte. Het is mogelijk dat hij een financiële partner was, aangezien zijn naam daarna nooit meer ter sprake komt in de pianowereld.

Een jaar later zitten "C. Vits, Trots & Co" in de Sint-Michielsstraat nr. 7 en "Heylbroeck Vader" in de Peperstraat nr. 22. In 1843 verlaat Conrard Vits zijn partner en begint een eigen zaak in de Hoogstraat nr. 49. "Van Damme, Tytgat & Co" nemen hun intrek in de Rode Koningstraat nr. 20. Zij maken daar "Yzeren Piano's". Deze naam verwijst waarschijnlijk niet naar het moderne gietijzeren kader, maar naar het raam dat gedeeltelijk of volledig bestond uit een reeks metalen stangen en pla-

Fabrique de Pianos
Maison B. VAN HYFTE à Gand,

32, Rue basse des Champs, 32, | VIS-A-VIS
LA RUE DES BAGUETTES.

FONDÉE EN 1835. — LA PLUS ANCIENNE ET UNE DES PLUS IMPORTANTES DU PAYS.

LA MAISON N'A PAS DE SUCCURSALES.

✻ Piano Commercial. ✻

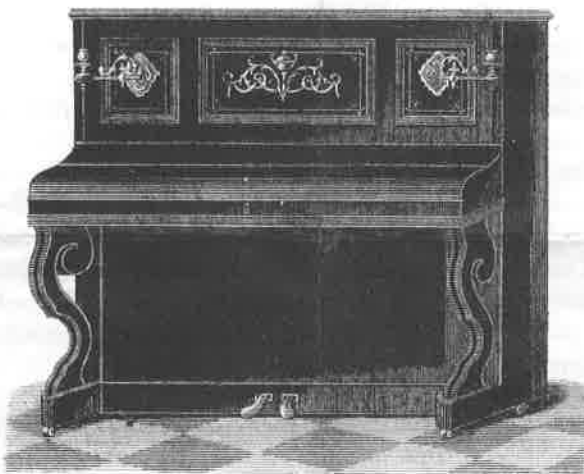
Confidentielle

M. M.

Sur la demande de plusieurs de nos clients-marchands, nous avons cherché à fabriquer un modèle de piano à prix réduit, pouvant remplacer avantageusement les pianos d'occasion, et qui conviendrait en même temps pour la location.

Nous croyons y être parvenus, et nous permettons d'appeler votre bienveillante attention sur ce nouveau modèle, dont voici le dessin et la description:

TÉLÉPHONE 702.
ADRESSE POUR LETTRES:
à la Maison B. VAN HYFTE,
PIANOS,
32, Rue basse des Champs, GAND.
Adresse à écrire en entier s. v. p.

TÉLÉPHONE 702.
ADRESSE POUR TÉLÉGRAMMES:
B. VANHYFTE, Pianos, GAND.
Ne pas omettre l'initiale: B. s. v. p.

PIANO à CORDES VERTICALES, cadre en fer, bonne et solide mécanique, 7 octaves, 3 cordes, meuble élégant, beau poli noir, avec applique, flambeaux simples. PRIX FR. 400 avec Escompte de 5 % pour le paiement au comptant.

N. B. L'emballage n'est pas compris dans le prix ci-dessus. Les caisses doivent nous être retournées FRANCO à DOMICILE, ou sont facturées au prix-coûtant.

De son prix minime, il est d'une vente facile, et convient particulièrement au but auquel il est destiné.

Il nous serait agréable d'être favorisés d'une commande à titre d'essai, laquelle aurait certainement toute votre satisfaction.

Veuillez agréer M. M. nos sincères salutations.

Maison B. Van Hyfte

32, rue basse des Champs.

P. S. Par ce même courrier nous vous adressons un exemplaire de notre tarif général illustré. Sur les prix de ce tarif nous accordons aux marchands la remise suivante: (voir le tarif)

Reclamefolder voor een nieuwe, goedkope piano van B. Van Hyfte, 1835.

Herkomst: P. Bouckaert

ten. Wanneer Tytgat zich zonder vennoot in 1844 op de Lange Meire nr. 7 vestigt, adverteert hij: “maekt ook yzeren pianos”. Zijn instrumenten worden in het depot van Dujardin op de Korte Meir nr. 18 geplaatst.

In 1846 opent Vitus Gevaert een pianozaak op de Brabantdam. Hij groeit uit tot een van de meest gekende en succesvolle pianobouwers van Gent. Uit verschillende bronnen blijkt echter dat Vitus pas in 1853 piano’s begint te bouwen. De firma “Baeckeland, Van Driessche, De Maertelaere en Comp.” vestigt zich in 1849 in de Sint-Jacobsnieuwstraat nr. 21. Een jaar later verdwijnt de naam Baeckeland uit het bedrijf. Andere “pianomaekers” uit die tijd zijn²¹:

- Augustin Boone, Schepenhuisstraat 17
- Ferrar-De Vylder, Veldstraat 35
- Maesereel, Rodepoortstraat 12, de werkhuizen liggen aan de Brugsche Poort
- Roeges Zoon, Kraenley 61
- Trots Jacob, Sint-Michielstraat 7
- Vandamme, Kleine Botermarkt “Van yzeren pianos”
- Van Driessche, De Maertelaer & Co., Sint-Jacobsnieuwstraat 21
- B. Van Hyfte, Keizer Karelstraat 2, werkhuisen zijn Brugsche Poort
- Conrad Vits, Cataloniëstraat 9

Over bouwers als “Ferrar-De Vylder” heerst algemene twijfel. Ook Pausch, die in 1849 een piano tentoonstelt, is een betwistbaar persoon: hij wordt nooit in de Stadswijzer opgenomen. Van Aerde, eveneens aanwezig op de expo, wordt pas vanaf 1855 in de Stadswijzer vermeld.

De Provinciale Nijverheidstentoonstelling van 1849 in Gent

In 1849 wordt in Gent de eerste Nijverheidstentoonstelling georganiseerd sinds de Belgische onafhankelijkheid²². De overheid wou na de zware crisis van 1847-1848 Vlaanderen in een nieuw daglicht stellen. Zowel op regionaal als nationaal niveau was deze tentoonstelling voor bedrijven dé ideale gelegenheid om hun beste producten voor te stellen aan beroepsmensen en het grote publiek. Ook de Gentse pianonijverheid exposeerde in de hallen. Uit de lijst van exposanten blijkt dat in tegenstelling tot Dammekens acht jaar eerder geen enkele bouwer in staat was een vleugelpiano te presenteren. Ook lag het aantal werknemers van de pianobouwers vrij laag, wat wijst op een beperkte productie. Omdat de uitvoerrechten naar andere landen op

dat moment zeer hoog waren, voerde men alleen naar Nederland uit. In België zelf moesten er nauwelijks rechten worden betaald op ingevoerde instrumenten. Dit leidde tot een klachtennota van een aantal Gentse bouwers.

Acht Gentse pianobouwers namen deel aan de expositie: Bruno(n), Van Hyfte, Vits, Trots, Boone, Pausch, Persyn, Van Aerde en Roeges. De vier laatste hadden geen arbeiders. Ze waren kleine bouwers; ambachtsmannen die alleen of met een leerjongen werkten en niet meer dan enkele piano’s per jaar produceerden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat van hen geen enkele piano bekend is.

Augustin Boone beschikte over zes arbeiders in zijn bedrijf en vier thuiswerkers en was hierdoor de belangrijkste pianobouwer in Gent. Hij vervaardigde 20 à 30 instrumenten per jaar en stelde op de Nijverheidstentoonstelling twee pianino’s tentoon. Uit zijn inschrijvingsformulier valt af te leiden dat hij naar Nederland uitvoerde en dat zijn bedrijf tien jaar eerder, in 1839, werd opgestart.

Over de voornaam van een andere deelnemer, Trots, bestaat enige verwarring: er is zowel sprake van een “Jacob” als een “Jacques-Napoléon”, maar het gaat weldegelijk over een en dezelfde persoon. Trots produceerde gemiddeld twintig piano’s per jaar en presenteerde in Gent twee buffetpiano’s. B. Van Hyfte en Conrad Vits toonden elk drie instrumenten. In de tweede helft van de 19de eeuw groeiden ze uit tot de belangrijkste Gentse bouwers.

Naar goede gewoonte werden er op de Nijverheidstentoonstelling ook eretekens uitgereikt. Aange- □□□

Porseleinkaart van Van Damme, Tytgat & Cie. “Facteurs de pianos en fer” is misleidend omdat het moeilijk is uit te maken of het gaat om de zogenaamde “stalen kaders” of om de kaders verstrekt met metaal.

SAG: P5-137

²¹ Herkomst: Gentse Stadswijzer, 1850.

²² Nijverheidstentoonstellingen waren sinds het einde van de achttiende eeuw bekend. Onder het Franse bewind in 1803 en tijdens het Nederlandse tijdperk in 1820 werden er reeds tentoonstellingen in Gent georganiseerd.

zien de leden van de jury meestal hoge ambtenaren, nijverheidsingenieurs of bedrijfsleiders waren, was de waarde van deze erkenning soms bedenkelijk. Bovendien maakte geen enkele muzikant of instrumentenbouwer deel uit van de jury. Boone en Vits kregen een bronzen medaille, Van Aerde²³ en Van Hyfte een eervolle vermelding. Tijdens de tentoonstelling werd eveneens een loterij gehouden. Het instrument van Van Aerde werd door de organisatie van de expositie aangekocht en als prijs verloot.

Patenten

Hoewel het nemen van een patent reeds sinds de 16de eeuw bestond, werd het tot aan de 19de eeuw beschouwd als een weinig renderende praktijk. Uitvindingen genoten toen enkel lokaal bescherming en er was nauwelijks controle. De industriële revolutie in Engeland en de komst van de Franse republiek zorgden voor een positieve ommekeer²⁴. Voor elke toepassing van zijn ideeën kreeg de uitvinder een bepaald percentage en dit gedurende een

De industriële revolutie in Engeland en de komst van de Franse republiek zorgden voor de erkenning van het patent. Afhankelijk van het betaalde bedrag had het een duur van 5, 10 of 15 jaar. De brevetten konden enkel nationaal verkregen worden.

vaste termijn. Het nemen van een patent was niet gratis en had - afhankelijk van het betaalde bedrag - een duur van 5, 10 of 15 jaar. De brevetten konden echter enkel nationaal verkregen worden. Bijgevolg trof men in België Engelse, Franse of Duitse patenten aan.

De eerste Gentenaar die een patent nam in 1819, was Petit. Hij had reeds een zaak in Antwerpen, maar voor het patent moest hij toen in Den Haag zijn. Dammekens was

ook één van de pioniers. Zijn eerste patent op een dubbele harmonietafel voor vleugelpiano's dateert van 8 juni 1838 en liep gedurende vijftien jaar. Op 10 december 1842 patenteerde hij een piano met een "*mécanique inversée*"²⁵ voor dezelfde duur. Op 28 februari 1850 nam de Gentse muzikleraar en componist Van der Cruysen een brevet voor 10 jaar op een piano met twee klavieren. Enkele maanden later werd het brevet nog aangevuld met een "verbetering". Eigenaardig is wel dat de man pas in 1856 en slechts voor een periode van 4 of 5 jaar adverteerde als piano-bouwer in de Gentse Stadswijzer.

Jacques Napoléon Trots nam op 28 oktober 1850 een octrooi voor "een verbetering aan de rechte piano" en op 11 augustus 1851 beschreef Bruno Van Hyfte in zijn octrooi een "methode om piano's te vrijwaren van de invloed van temperatuur en vochtigheid".

Geen van deze patenten heeft echter een noemenswaardige invloed gehad op de geschiedenis van de piano. De latere patenten van Gentenaars waren evenmin van groot belang en hebben de Gentse bouwers meer geld gekost dan opgebracht.

Gevaert

Het huis Gevaert start met de bouw van piano's in 1853. De stichter Vitus Gevaert (1822-1889) is op dat moment reeds enkele jaren actief als hersteller, stemmer en verkoper²⁶. Op hetzelfde adres staat ook zijn broer Fr. Aug. Gevaert (1828-1908) ingeschreven. Deze zal later bekend worden als musicoloog, gevierd componist en directeur van het conservatorium van Brussel. De invloed van François Auguste op het Belgische muzikleven in de tweede helft van de 19de eeuw is enorm. In de jaren 1840-1850 staat hij enkel nog maar vermeld als pianist.

Zoals de meeste van zijn collega's is Vitus Gevaert invoerder van Franse en Duitse piano's: Bord, Henri Herz en Rinaldi uit Parijs waren bekende instrumenten en Duitse klavieren van Neumeyer en Klems genoten eveneens een stevige reputatie. Op 7 oktober 1872 neemt Vitus een patent op een klavier dat ook voor orgels en harmoniums kan dienen. Enkele jaren later, op 18 juli 1881, patenteert hij een "*clavier transpositeur*"²⁷.

Rond 1871 opent Gevaert een bijhuis in Luik, dat door een andere broer Charles Louis (1827-1900) en zijn zoons wordt gerund. De activiteiten van

EXPOSITION

Stand de la Maison

V. GEVAERT

PIANOS - AUTOP

Piano noir à 88 notes
Autopiano à quatuor - Piano
avec imitation
Piano incr

²³ Van Aerde werkte in het Dominicanenpand. Ambachtelijke ateliers werden vaak ondergebracht in leegstaande kloosters, zoals de Bijloke. De meeste bouwers gebruikten artisanale methodes en tot 1860 is er nog niet echt sprake van een "piano-industrie" in Gent.

²⁴ In Frankrijk werden de doelstellingen van patenten als volgt samengevat: "Opdat een uitvinding niet meer geheim zou blijven moet de uitvinder er ook baat bij hebben en wensen dat het grootste aantal fabrikanten zijn uitvinding toepassen".

²⁵ Letterlijk "omgekeerde mechaniek". Deze mechaniek zat achter de zangbodem i.p.v. vooraan.

²⁶ Sinds 1846 was Gevaert gevestigd op de Brabantdam nr. 36.

²⁷ Piano waarbij men het klavier kan verschuiven, zodat men in een andere toonaard kan spelen.

BRUSSELLE & INTERNATIONALE GAND 1913

& A. BEYER, Fabricants — GAND.

Président Concours, Membre du Jury, Secrétaire Rapporteur

PIANOS VIOLON - PIANOS ÉLECTRIQUES V. GEVAERT

Electricque - Piano style Empire acajou mouchelé - Piano Louis XV
 Louis XVI avec véritables bronzes - Autopiano 65 notes Louis XV - Piano
 Autopiano style moderne, 88 notes, avec application électrique
 - Autopiano de démonstration - Piano à queue Louis XV.

het huis Gevaert blijven niet beperkt tot het bouwen, verkopen en herstellen van piano's en harmoniums. Net als enkele Franse en Duitse piano-bedrijven (Pleyel, Schott of Breitkopf & Hartel) is Gevaert ook muziekkuitgever.

In 1877 behaalt de firma een zilveren medaille in Gent, maar op een Brusselse expo in 1880 valt ze buiten de prijzen. Gevaert toont op geen van beide tentoonstellingen vleugelpiano's, wat erop duidt dat hij zich beperkte tot het bouwen van populaire buffetpiano's. Van Vitus Gevaert is enkel het atelier op de Brabantdam bekend. Dit impliceert dat zijn eigen productie marginaal bleef. Omdat de handel in instrumenten voor Vitus een prioriteit was, opende hij filialen in heel België. In 1874 had de firma vestigingen in Luik, Ieper, Oudenaarde, Doornik, Charleroi en Hoei.

Wanneer de weduwe van Gustave Beyer in 1884 Gevaert overneemt, kiest ze een nieuwe koers. Twee jaar later start ze werkhuizen in de Vlaanderenstraat

nr. 12. In het jaar van de overname behaalt het huis V. Gevaert²⁸ een gouden medaille in Antwerpen. Roemrijke jaren volgen: in 1887 wordt Gevaert bekroond met goud in Brussel en in 1907 rijft het in Antwerpen de zogenaamde "Grote Prijs" binnen. Twee jaar later herhaalt het de stunt in Den Haag en in 1911 doet het hetzelfde in Turijn. In 1910 ontvangen ze slechts een erediploma. Vanaf 1905 is de firma in handen van de twee zonen van mevrouw Beyer. Zoon Paul is van bij het begin de drijvende kracht en zorgt na een tijdje alleen voor de zaken. In 1906 opent hij een nieuw atelier in de Bellevuestraat nr. 71.

Paul Beyer was een ambitieus en kleurrijk figuur en had in het Gentse de reputatie van een onverbetterlijke levensgenieter. Tot zijn productie behoorden stalen kaders, bovendemping, vleugelpiano's, pianola's en elektrische piano's.

Deze moderne bouwer wordt in 1899 als jurylid aangesteld van een tentoonstelling in Gent. In 1913 wordt hij daarnaast ook nog secretaris en rapporteur. Om belangenvermenging tegen te gaan kan hij zelf geen prijzen meer behalen, hoewel foto's van zijn stand getuigen van een hoogstaande kwaliteit. In 1930 treedt hij op als jurylid in Antwerpen. Op dat moment bevindt het westen zich in de zwaarste crisis van de 20ste eeuw en moet er ook in de pianowereld bezuinigd worden. Het woord "besparen" staat echter niet in Beyers woordenboek, met als dramatisch gevolg het failliet van zijn firma in de winter van 1940. Nog voor de oorlog uitbreekt, pleegt Paul Beyer zelfmoord.

Het huis Cnudde, een familiebedrijf, neemt het handelsmerk over maar vestigt zijn winkel in de Voldersstraat nr. 9. Tot 1955 produceert het nog piano's onder de naam V. Gevaert. De kwartvleugels²⁹ van Cnudde genoten een goede reputatie maar waren geen topinstrumenten. Het gros van de productie bestond uit een reeks buffetpiano's

Beeld van de stand van Gevaert op de Internationale Wereldtentoonstelling in Gent, 1913.

Herkomst: P. Bouckaert

□□□

²⁸ Beyer behoudt de naam Gevaert.

²⁹ Kleine vleugels, ca. 1,70 m.

De firma Gevaert ging onder leiding van P. Beyer meer prestige instrumenten bouwen.
 Herkomst: archief MIAT

met een hoogte van 1,32 m in alle mogelijke stijlen en modellen. Cnuddle verkocht tevens een reeks kleine piano's (0,93 m hoog) met het label *Studium*. Deze art-deco-instrumenten uit de jaren 1930 waren bijzonder populair, maar konden het bedrijf niet redden.

Van Hyfte

Van Hyfte is ongetwijfeld één van de bekendste Gentse bouwers. Wat men echter zelden weet, is dat er - althans tot 1935 - twee firma's met een totaal verschillende geschiedenis actief waren onder diezelfde naam. De firma B. Van Hyfte werd officieel opgericht in 1835 en gold vanaf het einde van de negentiende eeuw als "de oudste en één der meest belangrijke van het land"³⁰. In openbare documenten hamert het bedrijf er echter steeds op dat het géén bijhuis heeft.

Nieuwkomer Justin Van Hyfte wordt nergens expliciet vernoemd, maar Bruno³¹ Van Hyfte probeert in zijn bedrijfsvoering alle mogelijke associaties te ontlopen. De firma van Bruno(n), die in de loop der tijd verschillende naamswijzigingen onderging³², verhuist in 1840 van de Bagattenstraat nr. 7 naar Lange Munt nr. 25. Zeven jaar later worden er afzonderlijke werkhuizen geopend in de Predikerherenstraat nr. 7. De winkel vestigt zich in 1849 in de Keizer Karelstraat nr. 2; de werkhuizen worden ondergebracht in de Brugse Poortstraat. Het feit dat de ateliers in een industriële wijk lagen, duidt op B. Van Hyftes ambitie om de productie op te drijven. Het patent van 1851 en de deelname aan tal van tentoonstellingen bevestigen deze tendens. In 1858 vindt men de winkel in de Keizer Karelstraat 14. De werkhuizen blijven in de Brugse

Poort. Twintig jaar later zijn zowel winkel als kantoren op de Nederkouter nr. 32.

Vanaf 1891 runt een zekere E. Van Hyfte de zaak. Hij behoudt de originele naam en heeft werkplaatsen in de Nederkouter en de Zoutstraat. Vanaf 1895 is het bedrijf gevestigd in de Veldstraat nr. 48. Rond de eeuwwisseling neemt een zakenman uit de Savaanstraat, Karel D'Hondt, het bedrijf over.

De firma haalt verschillende eretekens op tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Na Brussel (1874) volgen onder andere Utrecht (1876), Gent (1877), Parijs (1878), Melbourne (1880) en Amsterdam (1883). B. Van Hyfte bouwde vooral studiepiano's of "buffetpiano's" van 1,20 m tot 1,50 m. In een reclamefolder uit 1892 staat ook een halve vleugel (2,10 m) van zijn hand. Deze piano was zeer progressief voor die tijd. Ze was kruissnarig en had een gietijzeren raam, een evolutie die instrumenten van beroemde bouwers als Erard, Pleyel en Broadwood toen nog niet hadden doorgemaakt. Op deze uitzondering na was de productie van B. Van Hyfte allesbehalve vooruitstrevend. De rechte piano's waren meestal gebouwd met goedkope houtsoorten en uitgerust met Franse mechanieken die tegen lage prijzen *en masse* op de markt werden gebracht. Het bedrijf doelde vooral op de kleine

□□□

Reclamefolder van B. Van Hyfte, begin 20ste eeuw.
Herkomst: P. Bouckaert

³⁰ Uit reclamefolders van B. Van Hyfte, zie pagina 12.

³¹ In sommige bronnen wordt hij ook vermeld als "Brunon" Van Hyfte.

³² "Terneus, Van Hyfte & Co" en tenslotte "B. Van Hyfte" (1843).

LES PIANOS

A CORDES CROISÉES SONT A 7 1/4 OCTAVES

LE MODÈLE A EST A 7 OCTAVES.

Style Louis XV frisé ciré.

MODÈLES A.-B. Cordes croisées, hauteur 1^m32, largeur 1^m55 FR.
 • B. Cordes croisées, hauteur 1^m38, largeur 1^m55 FR.
 • C. Cordes croisées, hauteur 1^m43, largeur 1^m55 FR.

LES PRIX S'ENTENDENT POUR NOYER,

CHÊNE OU ACAJOU CIRÉ.

POUR LE NOIR, NOYER OU ACAJOU POLI
AUGMENTATION DE FR. :

N° 6-B. Cordes croisées, hauteur 1^m38, largeur 1^m55 FR.
 N° 6-C. Cordes croisées, hauteur 1^m43, largeur 1^m55 FR.

L'EMBALLAGE

N'EST PAS COMPRIS DANS LES PRIX

Type H.

MODÈLES A.-B. Cordes croisées, hauteur 1^m32, largeur 1^m55 FR.
 • B. Cordes croisées, hauteur 1^m38, largeur 1^m55 FR.
 • C. Cordes croisées, hauteur 1^m43, largeur 1^m55 FR.

PRIX - COURANT
1892

PIANOS DROITS.

N° 1,	à cordes verticales, hauteur 1 ^m 22, en noyer ciré.	Fr. 600
»	» en bois noir, poli	» 650
» 1 bis,	» haut ^r 1 ^m 22 . . .	» 700
» 2,	» 1 ^m 30 . . .	» 800
» 2 bis,	» meuble riche, h ^r 1 ^m 30.	» 900
» 3,	» haut ^r 1 ^m 30 . . .	» 900
» 3 bis,	» meuble riche, h ^r 1 ^m 30.	» 1000
» 4,	» obliques, haut ^r 1 ^m 30 . . .	» 1000
» 4 bis,	» meuble riche, h ^r 1 ^m 30	» 1100
» 5,	» croisées, grand format, h ^r 1 ^m 50	» 1200
» 5 bis,	» meuble riche, h ^r 1 ^m 50.	» 1300

PIANOS A QUEUE

A cordes croisées, avec charpente en métal bronzé.
Longueur 2^m10, largeur 1^m55 . . . Fr. 1600

Garantie dix ans

L'emballage n'est pas compris dans les prix ci-dessus.

NOTICE :

Tous les Pianos, fabriqués par la **Maison B. VAN HYFTE**, sont à **3 cordes, 7 octaves et avec CADRE EN FER.**

Un son ample et riche, un mécanisme parfait, joints à une construction solide, telles sont les qualités qui les distinguent.

Par ses installations complètes avec **MACHINES et MÉCANIQUES** des dernières inventions, la **Maison B. VAN HYFTE** est à même de fabriquer dans des conditions avantageuses.

Un Album des modèles de Pianos est envoyé sur demande.

Boven: Prijzlijst B. Van Hyfte (1892).
Herkomst: P. Bouckaert

GARANTIE SÉRIEUSE

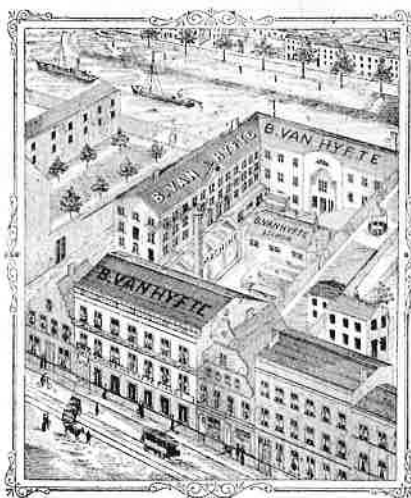
VUE DE LA

FABRIQUE DE PIANOS

B. VAN HYFTE

DONNANT SUR LA LYS.

EXPOSITION UNIVERSELLE DE LIÈGE 1905.
GRAND PRIX & MÉDAILLE D'OR

LA FIRME N'A PAS DE

SUCCURSALES

FABRIQUE DE PIANOS

Maison B. Van Hyfte

32, RUE BASSE DES CHAMPS, 32
(PRÈS DU PALAIS DE JUSTICE)

G A N D (BELGIQUE)

N° 1bis A. Cordes verticales, hauteur 1^m30, largeur 1^m49 Fr.
N° 1bis A.-B. Cordes croisées, hauteur 1^m32, largeur 1^m55 Fr.
» B. Cordes croisées, hauteur 1^m38, largeur 1^m55 Fr.

EXPORTATION.

FABRIQUE DE PIANOS.

MAISON B. VAN HUYFTE - GAND (BELGIQUE)
FONDÉE EN 1835

1er PRIX

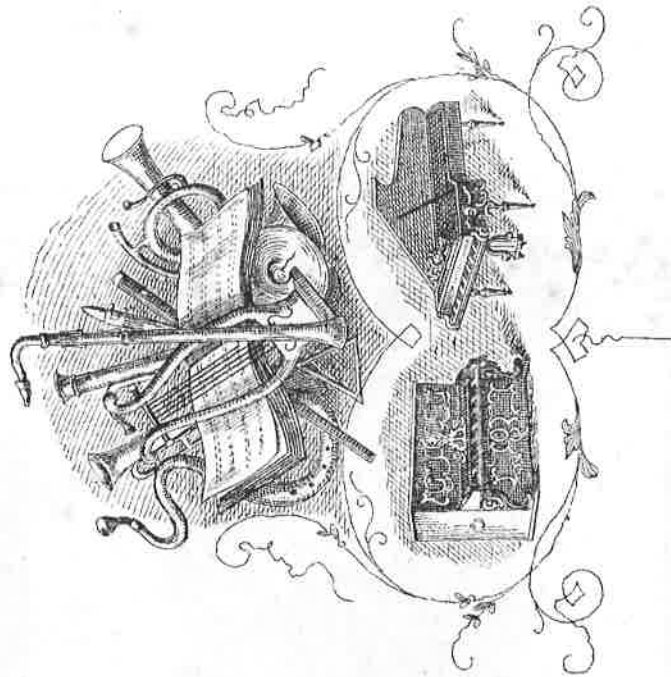

BRUXELLES 1874

EXPOS. INTERNAT. D'UTRECHT 1876.

MAGASINS ET BUREAUX: Rue basse des Champs, 32 (Nederkouter)
ATELIERS DE CONSTRUCTION: Rue basse des Champs & rue du Sel.

ALFRED W. KOTHEER, GAND

Kaart met een overzicht van de behaalde eretekens op tentoonstellingen.

Herkomst: P. Bouckaert

burgerij die op het einde van de 19de eeuw een enorme expansie kende. Vleugelpiano's werden in zeer beperkte oplage geproduceerd en waren voornamelijk prestige-instrumenten.

Etsen en foto's van het bedrijf wijzen op een hoge productie en een groot aantal arbeiders³³. In 1935 werd het bedrijf overgenomen door concurrent en naamgenoot Justin Van Hyfte. Justin was een verre neef maar de band tussen de twee bedrijven was eerder conflictueus.

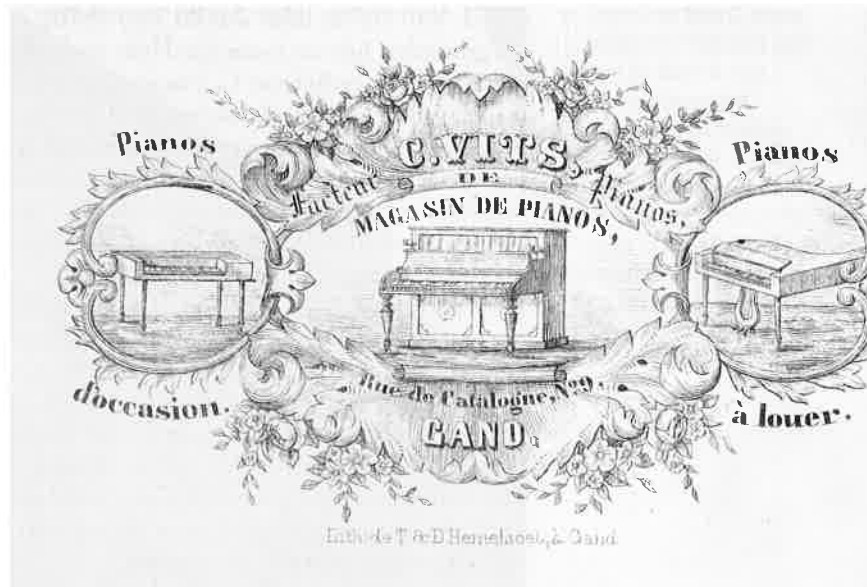
Conrard Vits en Emiel Vits

In 1842 verlaat Conrard Vits de firma "Vits, Trots & Co" en vestigt hij zich als onafhankelijk bouwer in de Hoogstraat nr. 49. Vier jaar later verhuist hij naar de Catalognestraat nr. 9 en in 1849 staat hij in de Sint-Jansstraat nr. 11 geregistreerd. In 1870 vindt hij een definitieve vestigingsplaats op het Gouden Leeuwplein nr. 12. De firma verandert in 1878 van naam naar "C. Vits et fils" en vanaf 1882 naar "G. Vits & Co". In 1896 wordt de zaak verkocht aan de gebroeders Jules en Justin Van Hyfte, later Justin Van Hyfte.

De productie van Conrard was vrij beperkt en is niet goed gekend. In 1849 was C. Vits na Boone met zes arbeiders en twee thuiswerkers het tweede pianobedrijf in Gent. Volgens Vits zelf lag zijn productie op een vijftigtal piano's per jaar, wat zeer onwaarschijnlijk is. Tot de Eerste Wereldoorlog werd het bedrijf ook vermeld in de reclames van Justin Van Hyfte.

In 1880 staat er Bij Sint-Jacobs 30 een zekere Emiel Vits geregistreerd. Of er een band bestaat tussen Emiel, Conrard en G. Vits, is niet bekend. Vanaf 1882 zit het bedrijf in de Veldstraat, eerst op nr. 28, later op nr. 24. Wanneer Emiel in 1892 overlijdt, neemt zijn weduwe het bedrijf over. Drie jaar later wordt de zaak overgelaten aan A. Crasset. Vanaf 1901 ontfermt zijn weduwe zich over het bedrijf, maar na de Eerste Wereldoorlog komt Vits in een crisis terecht. In 1923 vermeldt de Gentse Stadswijzer nog "E. Vits (oud huis) opvolger Dubreuck-F. Vits, Veldstraat 24", maar vanaf 1926 houdt het bedrijf definitief op te bestaan.

Hoewel zeer weinig geweten is over de geschiedenis van Emiel Vits, zijn een groot aantal van zijn instrumenten bewaard gebleven. Een rijkelijk versierd instrument van rond 1900 maakt deel uit van de collectie Maene. Net als andere instrumenten van deze bouwer getuigt het van een goed vakmanschap. □□□

Porseleinkaartje van C. Vits. In de periode 1830-1850 waren de vleugel-, tafelen rechte piano erg in trek. Op deze kaart is de vleugelpiano (uiterst rechts) in spiegelbeeld getekend.

SAG: P5-213

Deze fel gedecoreerde piano van Emiel Vits (1870) behoort tot de meest merkwaardige ooit in Gent gebouwd.

Herkomst: collectie Maene

³³ Helaas is het gissen naar de juiste cijfers, omdat de meeste archieven verloren zijn gegaan bij een brand in Brussel in 2006.

Foto 1 en foto 2 tonen respectievelijk een deel van de fabriek van J. Van Hyfte en het bureau en de winkel. De gebouwen worden nu gebruikt als een designwinkel met lofts in de Burgstraat (foto 1) en ribbetjesrestaurant op het Gouden Leeuwplein (foto 2).
Foto's: Kurt Waegeman

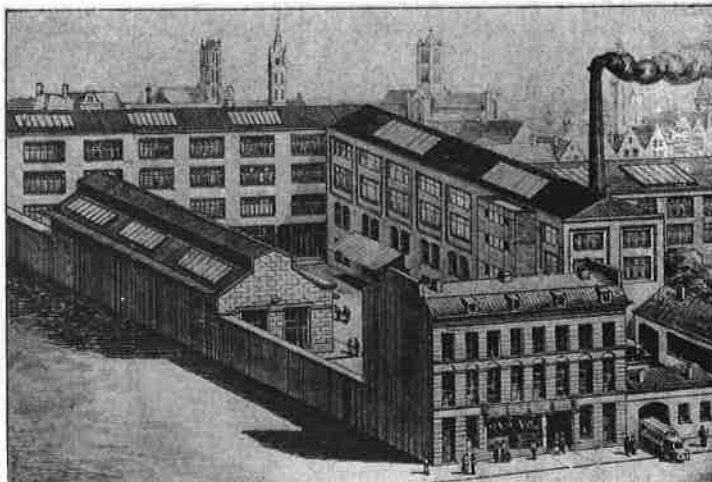

Pas op het einde van de jaren 1920 zouden de radio en de grammofoon met 78-toerenplaten de mechanische piano's inhalen.

Foto 2

TE

JUSTIN VAN HYFTE

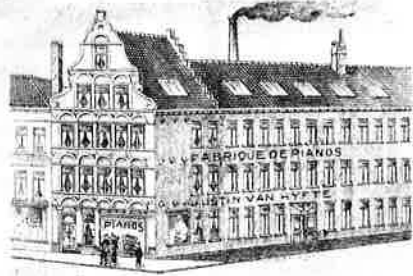

Reclamefolder van Justin Van Hyfte met zicht op de bureaus en winkel op het Gouden Leeuwplein en de fabriek in de Burgstraat en Perkamentstraat.
Herkomt: Van Cappel

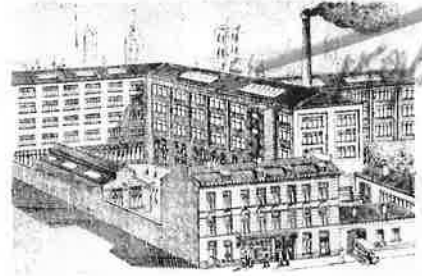
: 2400.
spondance à M. J. Van

Usines : Rue de Bruges, 25 et Rue du Parchemin, Gand.
Hyfte. — Place du Lion d'Or, 10, Gand.

32774
1937

MAISON FONDÉE EN 1839
FABRIQUE DE PIANOS
PIANOS A QUEUE
AUTOS-PIANOS
ET
PIANOS ÉLECTRIQUES
ACCORDAGE - VENTE
ÉCHANGE, & RÉPARATION

BUREAUX ET MAGASINS
10, PLACE DU LION D'OR, 10
TÉLÉPHONE 52899

JUSTIN VAN HYFTE

USINES ET MAGASINS
RUE DE BRUGES, 25 ET
RUE DU PARCHEMIN -

COMPTE CHÈQUES POSTAUX
N° 3712

FOURNISSEUR DU CONSERVATOIRE ROYAL DE GAND
MÉDAILLES À TOUTES LES EXPOSITIONS

Tél. 57333

RÉGISTRE DU COMMERCE
DE GAND N° 868

3. NOV. 1943

Gand

30. October 1943

116

STADSBESTUUR van GENT

Requisitie - Kleine Vischmarkt, 2, Gent

Loek

Conditions - Les marchandises reçues ont été vérifiées et trouvées conformes à l'ordre.
En cas de contestation le Tribunal de Gand est seul compétent.
P.S. - Les caisses d'emballage doivent être fournies par le fabricant et les boîtes à mon usage.
Rue de Bruges 25, Gand.

Ben n° 33576

Stemmen van een piano en herstellen van toetsen (Guinardstraat 15 Gent)

55 -

Betaalbaar door overschrijving op postcheckrekening 3712.

Vrij van zegel

Waar en echt verklaard voor de som van:

vijf en vijftig frank

In driedubbel opgemaakt te Gent op 30. October 1943

ANGENOMEN TOT EEN BEDEK VAN
TE BEHELEN HOORSCAPT
Gent 27. NOV 1943
De Voorzitter van de

FABRIQUE DE PIANOS
AUTO - PIANOS ET PIANOS ÉLECTRIQUES
JUSTIN VAN HYFTE

BUREAUX ET MAGASINS
 10 PLACE DU LION D'OR - 10

USINES ET MAGASINS
 RUE DE BRUGES, 25 ET
 RUE DU PARCHEMIN -

MAISON FONDÉE EN 1839

TELEPHONE 2490

TELEPHONE 4433

FABRIQUE DE PIANOS
 AUTO - PIANOS ET
 PIANOS ÉLECTRIQUES
JUSTIN VAN HYFTE
GAND

LITHO. J. & S. LUYCKX FRÈRES GAND

Vorige pagina: Factuur van Justin Van Hyfte voor het Gentse Stadsbestuur.
 Herkomst: Archief MIAT

Reclamekaart ter promotie.
 Herkomst: Van Cappel

JUSTIN VAN HYFTE

Piano Modèle Esthétique.

JUSTIN VAN HYFTE

Piano Modèle C.

Piano's in luxe-uitvoering van J. Van Hyfte.
 Herkomst: Van Cappel

JUSTIN VAN HYFTE

Salle des Finisseurs.

JUSTIN VAN HYFTE

Salle des Réglages.

Twee foto's van de fabriek van J. Van Hyfte. De eerste foto toont de zaal waar de rechte piano's werden afgewerkt, de tweede foto is het atelier waar de vleugelpiano's werden geregeld.
 Herkomst: Van Cappel

Maison L. MOEREMANS, rue de Flandre, 60, GAND.

PIANO A CORDES CROISÉES L. MOEREMANS

GRAND FORMAT, BOIS NOIR.

(SUR COMMANDE NOUS EXÉCUTONS CE PIANO EN N'IMPORTE QUELLE SORTE DE BOIS)

MODÈLE 2e — PRIX : 1200 FR.

Hauteur (sans le fronton) 1,36 m. Largeur (sans le couvercle) 1,46 m. Largeur (du
:—: couvercle) 1,53 m. Profondeur 0,65 m. :—:

GENRE DE FABRICATION :

- Bois de toute 1ère qualité, débité depuis plusieurs années. (Nous invitons nos clients à visiter notre immense stock de bois).
- Cordes croisées, montées sur cadre en fer.
- Sommier extra soigné, abrité par une solide cuirasse métallique.
- Clavier en ivoire.
- Mécanique à lames, ayant deux montants en fer. (La mécanique à lames permet de bien étouffer les sons et de rendre de superbes détachés ; ce que l'on ne pourrait obtenir avec une mécanique à bayonnettes).
- Meuble extra soigné.

10 ans de garantie contre tout défaut de construction.

Maison L. MOEREMANS, rue de Flandre, 60, GAND.

PIANO A CORDES CROISÉES L. MOEREMANS
GRAND FORMAT, EN CHÊNE.

MODÈLE 2e -- PRIX : 1200 FR.

Hauteur (sans le fronton) 1,26 m. largeur (sans le couvercle) 1,46 m. Largeur (du couvercle) 1,53 m. Profondeur 0,95 m.

GÉNÈRE DE FABRICATION :

Bois de toute 1re qualité, débité depuis plusieurs années. (Nous invitons nos clients à visiter notre immense stock de bois).

Cordes croisées, montées sur cadre en fer.

Sommier extra soigné, abrité par une solide calamine métallique.

Clavier en ivoire.

Mécanique à lames, ayant quatre montants en fer. (La mécanique à lames permet de bien étouffer les sons et de rendre de superbes détachés; ce que l'on ne pourrait obtenir avec une mécanique à bayonnettes.

Meuble extra soigné.

10 ans de garantie contre tout défaut de construction.

Leon Moeremans

In 1906-1907 startte Leon Moeremans een eigen pianobedrijf in de Vlaanderenstraat nr. 60. Daarvoor werkte hij op hetzelfde adres als blaasinstrumentenbouwer. Moeremans wou ongetwijfeld een graantje meepikken van het enorme succes van de piano. Hij liet een nieuwe werkplaats bouwen op de Kuiperskaai en was aanwezig op de Wereldtentoonstelling in Gent in 1913. Op deze internationale expositie was hij naast Beyer (Huis V. Gevaert) de enige Gentse bouwer. Moeremans behaalde een gouden ereteken, terwijl Beyer als jurylid niet mocht concureren.

Om potentiële klanten te bewijzen dat hij wel degelijk zelf zijn piano's bouwde, nodigde hij ze via een reclamefolder uit om zijn "enorme houtvoorraad te bezoeken". Hij bouwde op dat ogenblik een model A (1,31 m hoog) en een model B (1,53 m hoog). In tegenstelling tot het kleinere basismodel was model B in verschillende houtsoorten en vormen te verkrijgen. Beide instrumenten waren uitgerust met een "stalen kader" (=gietijzer), gekruiste snaren en een onderdemping³⁶.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog vluchtte een deel van de familie vermoedelijk naar de Verenigde Staten³⁷. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor de koerswijziging van Moeremans na de oorlog. Het bedrijf legde zich vanaf dat moment meer en meer toe op nieuwe technologieën, zoals grammofonen en radio's. In het midden van de jaren 1920 staakte de firma de bouw van piano's, maar Moeremans

Maison L. MOEREMANS, rue de Flandre, 60, GAND.

PIANO A CORDES CROISÉES L. MOEREMANS
FORMAT ORDINAIRE, BOIS NOIR.

MODÈLE 1e - PRIX : 950 FR.

Hauteur (sans le fronton) 1,31 m. largeur (sans le couvercle) 1,46 m. Largeur (du couvercle) 1,53 m. Profondeur 0,95 m.

GÉNÈRE DE FABRICATION :

Bois de toute 1re qualité, débité depuis plusieurs années. (Nous invitons nos clients à visiter notre immense stock de bois).

Cordes croisées, montées sur cadre en fer.

Sommier extra soigné, abrité par une solide calamine métallique.

Clavier en ivoire.

Mécanique à lames, ayant deux montants en fer. (La mécanique à lames permet de bien étouffer les sons et de rendre de superbes détachés; ce que l'on ne pourrait obtenir avec une mécanique à bayonnettes.

Meuble extra soigné.

10 ans de garantie contre tout défaut de construction.

bleef verkoper en blaasinstrumentenbouwer tot ver na de Tweede Wereldoorlog.

Augustin Boone

Augustin of August Boone wordt voor de eerste maal vermeld als partner van het bedrijf Trots & Boone in 1844. In 1849 verlaat Augustin zijn partner en opent een eigen atelier in de Schepenhuisstraat nr. 17, waar hij actief blijft tot 1875. Vier jaar later heeft het bedrijf "Boone Aug. & Zonen" zijn zetel in de Mageleinstraat nr. 19.

De verschillende benamingen die de zaak hanteert zijn zeer verwarrend. In 1885 is er sprake van "Boone Gebroeders", in 1887 "Boone L. en A.", in 1888 "Boone A. & Zonen" en van 1892 tot aan de Eerste Wereldoorlog "Boone Zonen". Vanaf dan is er geen spoor meer van de pianozaak terug te vinden.

Hoewel ze enkel in 1849 in Gent deelnamen aan een tentoonstelling en er verder bijna niets geweten is over dit bedrijf, zijn de instrumenten van "A. Boone" of "Boone Zonen" niet echt zeldzaam vandaag. De instrumenten (allemaal van het buffettype) zijn degelijke studiepiano's. ○○○

³⁶ Dit was een klassieke bouwwijze voor die tijd.

³⁷ Hiervan bestaan geen harde bewijzen. De zaak bleef tijdens WO I draaien, maar er bestaat een reële kans dat één of meerdere leden van de familie de oceaan overgestoken hebben.

Vorige pagina en links: Advertentie die potentiële klanten aanspoort om de stocks te komen bezichtigen. Herkomst: Van Cappel

Bestelkaart voor Boeken, Muziek, enz... Bulletin de Commande de Livres, Musiques, etc...

IMPRIMÉ — DRUKWERK

PIANOS

HARMONIUMS

*Snaarspeeltuigen
Instruments à cordes*

Herstellingen
Réparations

PIANOFABRIEK — FABRIQUE DE PIANOS
CNUDDE & V. GEVAERT

Muziekuitgaven — Éditions Musicales

HUIS — MAISON

CNUDDE

Voldersstraat - 9 - Rue des Foulons

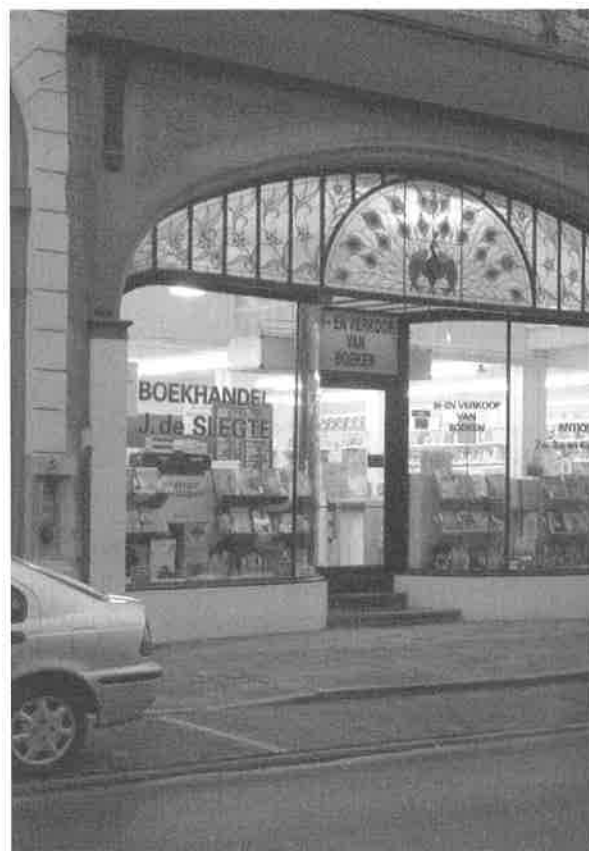
GENT - GAND

Bij Cnudde kon je onder andere boeken en muziekuitgaven aanvragen.

Herkomst: Van Cappel

Cnudde

De Gentse Stadswijzer maakt tussen 1856 en 1866 melding van een zekere F. Cnudde op de Koormarkt. Daarna is de man nog enkele jaren te vinden in de Onderstraat nr. 30. Op het einde van de 19de eeuw is er ook een muziekinstrumentenwinkel actief onder diezelfde naam. Het is niet geweten of er een band bestaat tussen de Cnuddes. Na de Eerste Wereldoorlog starten de broers Roger, Armand, Maurice en hun zus Alice een piano-atelier in de Henegouwenstraat nr. 1 bis. In 1925 zitten ze in de Twaalfkamerenstraat nr. 34 en iets later in de Voldersstraat nr. 9. Uit deze periode zijn enkele piano's bekend met het opschrift "Frères et sœur Cnudde". Begin 1940 neemt de familie het failliete huis V. Gevaert over van Beyer. Zij behouden wel hun zetel en de winkel in de Voldersstraat, waar nu boekhandel "de Slegte" gevestigd is. "Pianofabriek Cnudde en V. Gevaert" verkocht piano's, harmoniums en snaarspeeltuigen en voerde ook herstellingen uit. Rond 1955 werd het pianobouwen gestaakt, maar de firma bleef importpiano's verkopen in de Voldersstraat tot Antoine Cnudde, zoon van Roger, zich in Sint-Amandsberg ging vestigen.

Vandaag is boekhandel de Slegte ondergebracht in de voormalige winkel van Cnudde in de Voldersstraat.

Van Cappel

Van Cappel was, zoals eerder aangehaald, een van de piano-ateliers die aan de rand bleef van het bouwen. In 1918 vestigde Jules Van Cappel zich in de Parklaan nr. 49. Deze "Soldat réformé de Guerre"³⁸ startte met het stemmen, kopen en verkopen van tweedehandspiano's. Vanaf 1934 tot 1969 verkocht hij ook eigen modellen, die meestal van de hand van J. Van Hyfte waren. Enkele werden in zijn eigen atelier gemonteerd. De zaak, die sinds 1925 op de Citadellaan gevestigd was, werd door zijn zoon en daarna zijn kleinzoon Guy verdergezet. Toen Carlos Van Hyfte zijn activiteiten stopzette, nam Van Cappel de stock en het materiaal grotendeels over. Het huis op de Citadellaan werd overgelaten aan "*Piano's Maene*" in 2001. Chris Maene is - naast de invoerder van grote merken als Steinway, Yamaha, Petroff of Seiler - ook een "pianobouwer". Ieder jaar produceert het atelier in Ruiselede een twaalftal handgemaakte kopijen van historische instrumenten die overal ter wereld worden bespeeld.

Andere Gentse bouwers

Van 1830 tot 1940 worden in documenten, alma-

³⁸ Een afgekeurde soldaat.

nakken, advertenties en andere papieren tal van "pianobouwers" vermeld. Sommige namen prijken onder de rubriek "piano's", andere - vaak totaal ongekend - onder "te Gent". Bovendien is het dikwijls niet mogelijk om te achterhalen of ze handelaar, bouwer of hersteller waren.

Enkele namen zijn van bedenkelijke aard: een tafelpiano met Weense mechaniek die de naam "Erare à Paris" draagt, komt waarschijnlijk van een vervalsers met humor... In onderstaande lijst prijken namen van vermoedelijk Gentse bouwers. Enkele onder hen waren vrijwel zeker pianomakers, over anderen bestaat nog altijd twijfel. Deze lijst is dus zeker niet sluitend.

- Breugelmans 1867-1868, Sint-Amandstraat
- Cnudde F. 1856-1866, Onderstraat 30
- Debouckx L. zoon 1868 tot rond 1900, Reep 36, later Steendam
- De Clippel P. 1883-1890, Rode Torenstraat
- De Clippel K. 1888-1891
- De Clippel L. 1889-1902, Dampoortstraat 55
- De Craene J. 1859-1909, Coupure 146
- Delbeke E. 1902-1909, Ottogracht 11
- Faes 1855-1867, Bellevuestraat
- Ferrar-De Vylder 1848-1855, Veldstraat 35
- Heyerick 1863-1910, Corianderstraat 23
- Heylbroeck 1838-1863, Cathelynestraat 24
- Hortsman (Fred) 1873, Struifsteeg 15
- Maesereel 1848-1862
- Lozin L. 1902-1910, Korte Violettenstraat 15
- Nuytens K. 1866-1893, Kortrykschestraat 60
- Persyn Vader 1842-1849 (soms Persin)
- Persyn Zoon 1857-1884, Roskamstraat 7
- Roeges Vader 1842-1855, Holstraat
- Roeges Zoon 1844-1856, Ajuinlei 55. Ook
- Roeges Louis, Leopold en later D.
Tot 1910 vindt men Roeges op verschillende adressen.
- Stoppelaere 1897-1903, Walpoortbrugstraat 3
- Van Boeckxel 1897-1901, Kerkstraat 123
- Van de Vyver 1886-1889, Brabantdam 25
- Vereecke A. 1905-1908, Huiddeveterskaai 1
- Voyage F. 1882-1890, Koornmarkt 26

In dit register worden de reeds besproken makers niet hernomen. Het opgegeven adres is het eerst gekende. Het heeft weinig zin alle adressen te vermelden, aangezien mensen als Heylbroeck bijna ieder jaar verhuisden vanaf 1845. De data en adressen komen voornamelijk uit de Gentse Stadswijzer.

Betekenis van de Gentse piano-industrie

Bij het begin van deze studie ging ik ervan uit dat er duidelijk twee tijdperken konden onderscheiden worden. De ambachtelijke periode vóór 1850 en de industriële periode die erop volgde. Dit klopt echter niet helemaal. In 1846, 1880, 1896, 1910 en 1930 werden er nationale tellingen gehouden □□□

om de toestand van de industrie in België te onderzoeken. De vragenlijsten verschilden sterk en soms was het moeilijk het cijfermateriaal te vergelijken. Nochtans kunnen we ons dankzij deze documenten wel een beeld vormen van de evolutie van de pianoproductie in Gent.

Gent bekleedde na Brussel de tweede plaats in de Belgische pianobouw, hoewel de productie nooit echt hoge cijfers haalde.

In 1846 telde de Gentse pianobouw 28 werklieden - thuiswerkers niet meegerekend - die verdeeld waren over vier bedrijven. Hoogstwaarschijnlijk gaat het hier over Dammekens, Boone & Trots, B. Van Hyfte en Conrard Vits. De telling van 1880 leverde daaren-

tegen meer vragen dan antwoorden op. In datzelfde jaar worden in twee firma's 68 piano's geproduceerd. B. Van Hyfte is bijna zeker een van de hen, maar wie was de andere die 27 mannen tewerkstelde? C. Vits, E. Vits, Boone of Gevaert? Hier passen een paar vraagtekens...

In 1896 steeg het aantal geregistreerde bedrijven tot zes. Naast 70 mannelijke personeelsleden waren er ook drie vrouwen in dienst. Over "Huis V. Gevaert", "Boone Zonen", "Huis E. Vits", "B. van Hyfte" en "J. & J. Van Hyfte" bestaat weinig twi-
fel. L. De Clippel behaalde in 1886 een zilveren medaille in Gent en "Nuytens K." werd in die periode ook regelmatig met eretekens bekroond. Er bestaat echter geen uitsluitsel over welke van de twee firma's ook effectief ingeschreven was.

In 1910 kende de pianobouw wereldwijd een on-

Naamkaart "Vancappel".
Herkomst: Van Cappel

Faites accorder et réparer vos Pianos par
le Soldat réformé de Guerre

JULES VANCAPPEL

Boulevard du Parc, 49, GAND

TRAVAIL SOIGNÉ

ACHAT ET VENTE DE PIANOS D'OCCASION

productie van piano's en pianino's werd in België lange tijd belemmerd door torenhoge uitvoerrechten. Ondanks het protest kwam daar weinig verandering in vóór het einde van de 19de eeuw.

De beroemde Belgische pianobouwer Maene kocht de winkel van Van Cappel op de Citadellaan en bracht er één van zijn showrooms in onder.

Conclusie

De geschiedenis van de Gentse pianobouw begint met een kleine tafelpiano van Fuhrmann uit 1776³⁹ en eindigt met Carlos Van Hyfte, zoon van Justin. Toen deze in 1978 een punt zette achter zijn carrière, werd het tweehonderd jaar durende verhaal van de pianoproductie in de Oost-Vlaamse hoofdstad afgesloten.

Hoewel Jean Dammekens voor een ongekend hoogtepunt zorgde, mag men het belang van de Gentse pianobouw niet overschatten. De productiecijfers van Dammekens en de andere Gentse constructeurs bleven doorgaans beperkt en bij geen van hen is er echt sprake van baanbrekend werk. De kwalitatief hoogstaande instrumenten verdwenen met Dammekens en de overgrote meerderheid van de Gentse piano's waren studie-instrumenten. Vleugelpiano's waren schaars en op enkele uitzonderingen na allemaal kwartvleugels.

Instrumenten van bovengenoemde bouwers bevinden zich in de collecties van wereldvermaard klavierbouwer en -hersteller Chris Maene, Peter van Heirzele ("Herr Zeele") en het Muziekinstrumentenmuseum in Brussel. Deze zeldzame instrumenten vormen het geheugen van de Gentse piano-industrie. □

gezien hoogtepunt. Acht bedrijven zetten 164 arbeiders en bedienden te werk. Aan de namen uit 1896 kan L. Moeremans zonder veel twijfel worden toevoegd, maar voor de twee overige is het koffiedik kijken: Nuytens is aannemelijk, maar ook Lozin L., Roeges, Heyerick, Delbecke en nog andere behoren tot de mogelijkheden.

De wereldcrisis van 1930 viel samen met de laatste telling. Helaas werd de provincie Oost-Vlaanderen zeer algemeen behandeld. Op dat ogenblik gaven tien bedrijven werk aan slechts 36 arbeiders en 17 herstellere.

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat Gent na Brussel de tweede plaats bekleedde in de Belgische pianobouw, hoewel de productie nooit echt hoge cijfers haalde. Daarnaast begon de bloei-periode van de Gentse piano-industrie pas in de laatste decennia van de negentiende eeuw. Zelfs bedrijven die in de jaren 1830-1840 gesticht werden, hadden heel lang een marginale productie.

B. Van Hyfte was echter een grote uitzondering. Hij begon reeds piano's te bouwen in 1835 en opende vanaf 1868 afzonderlijke werkhuizen. De

Met dank aan:

- Pascale Vandervellen, Muziekinstrumentenmuseum, Brussel
- Chris Maene, Ruisselede
- Peter van Heirzele, Oostende
- Guy Van Cappel, Gent
- Met bijzondere dank aan het personeel van het Gentse Stadsarchief

Pieter Bouckaert (°1950) werkt reeds meer dan 20 jaar als pianohandelaar in binnen- en buitenland. Hij is gespecialiseerd in oude muziekinstrumenten en is auteur van verschillende historische artikels over de muziek-industrie.

³⁹ Oudst gekend Belgisch exemplaar.

MAISON GEHRLING.

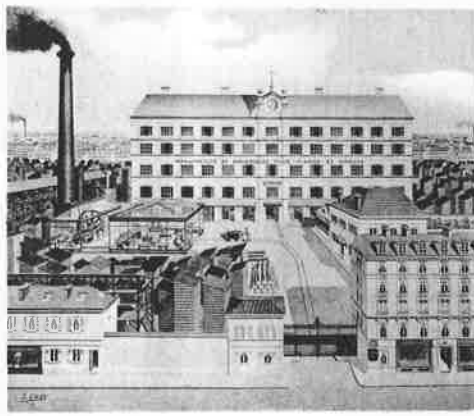
FONDÉE EN 1842

A. DOUILLET, Succ^r.

MÉCANIQUES & CLAVIERS

VUE DE L'USINE DE MÉCANIQUES & CLAVIERS

GRAND PRIX - ANVERS 1885

GRAND PRIX - LONDRES 1908

CHANTIER

POUR
PIANOS

APPAREILS AUTOMATIQUES

Appareils Automatiques

AGENCES { LONDRES
BARCELONE
TURIN
VARSOVIE

Vorige pagina: Piano Gevaert.
Herkomst: Van Cappel

Boven: Eén van de belangrijkste
toeleveringsbedrijven voor B. Van Hyfte.
Herkomst: Van Cappel